

bisa
perspective.brussels
brussels instituut voor statistiek en analyse

De stedelijke structuur van België: wat is de plaats van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest?

Cahier van het BISA nr 17 – Q&A Perspective.brussels

BERNIER Charlotte | Onderzoeker (Lepur-ULiège)

MALDAGUE Hubert | Onderzoeker (Lepur-ULiège)

BIANCHET Bruno | Onderzoeker (Lepur-ULiège)

WILMOTTE Pierre-François | BISA

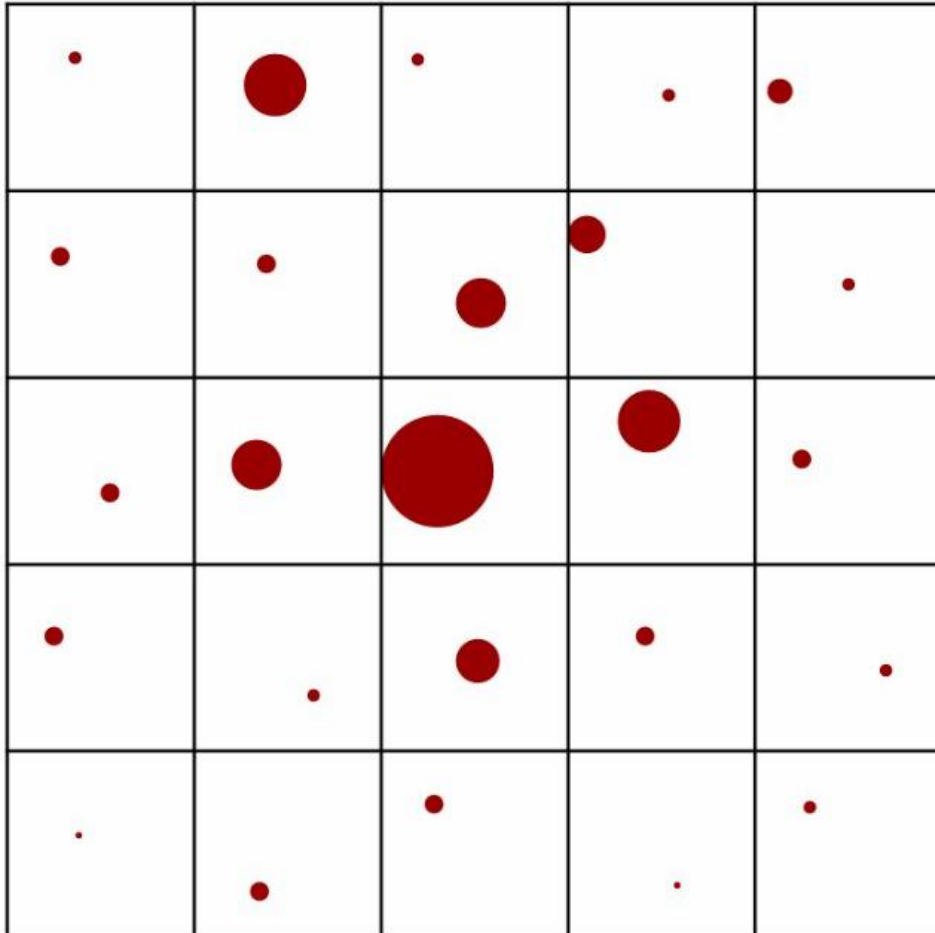
INHOUDSOPGAVE

- 00 INLEIDING
- 01 DE STEDELIJKE VERSPREIDING IN KAART GEBRACHT
- 02 STADSGEWESTEN
- 03 'AIRES URBAINES'
- 04 BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

00 INLEIDING

INLEIDING

Stedelijke uitbreiding sinds de 19e eeuw

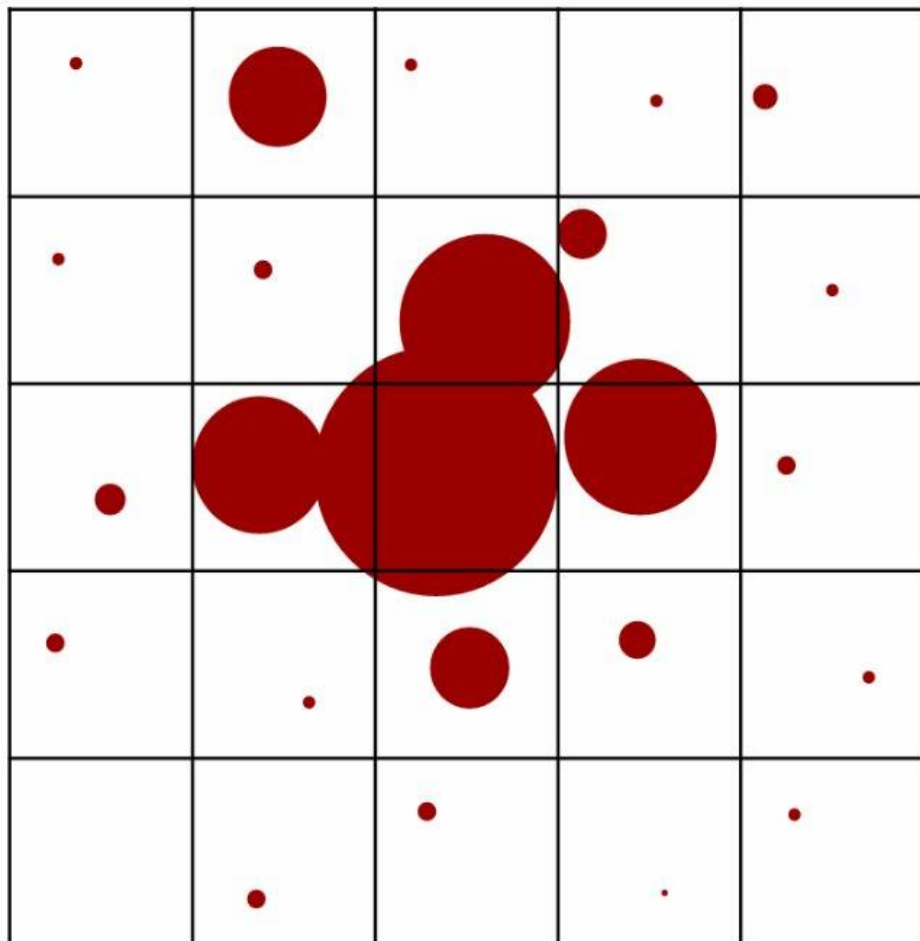
Stedelijke uitbreiding die plaatsvindt binnen een bestaand administratief netwerk.

Vanaf de tweede helft van de 19e eeuw dragen twee verschijnselen bij aan de groei van de stedelijke bevolking:

- De industriële revolutie leidt tot een trek van de plattelandsbevolking naar de (industriële) steden en regio's
- De daling van het sterftecijfer leidt tot een steeds groter natuurlijk bevolkingssaldo → sterke bevolkingsgroei.

INLEIDING

Stedelijke uitbreiding sinds de 19e eeuw

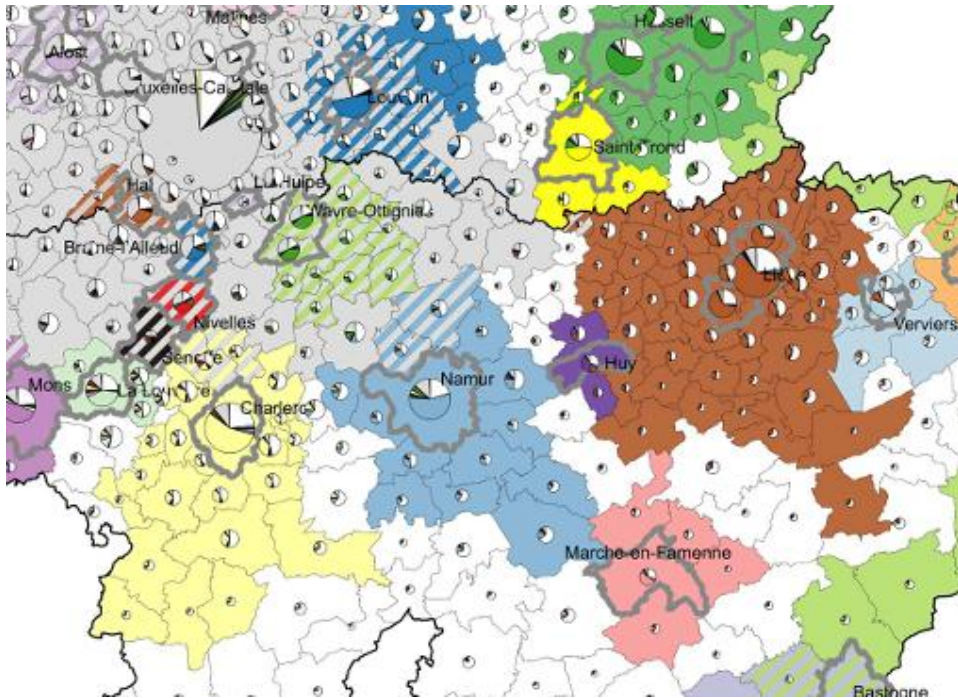
Grote stedelijke gebieden omvatten meerdere gemeenten

De fusie van stedelijke agglomeraties versterkt „automatisch“ de polariserende kracht van het resulterende geheel.

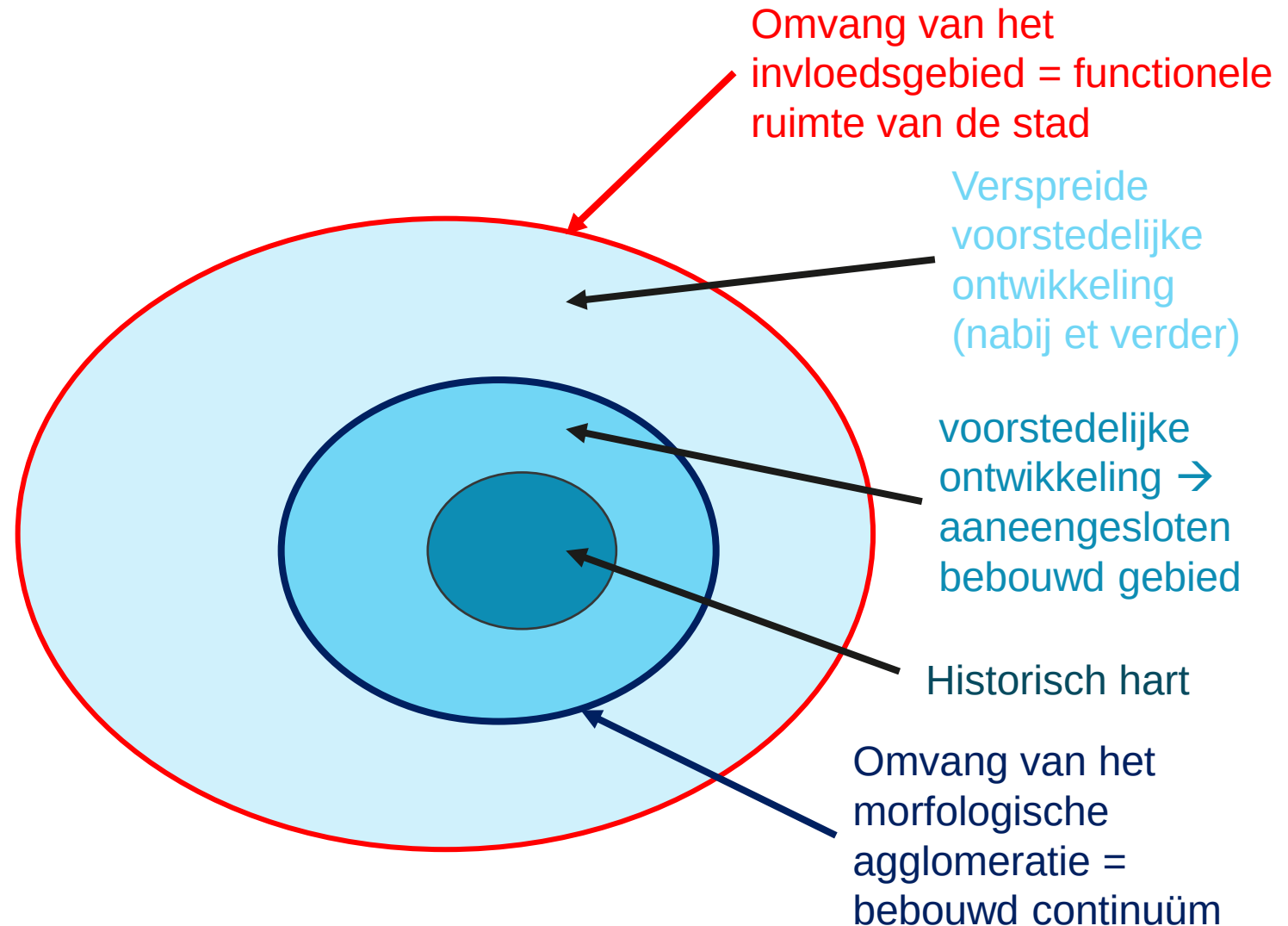
In de tweede helft van de 20e eeuw werd de stedelijke wildgroei versterkt door het fenomeen van de peri-urbanisatie, dat mogelijk werd gemaakt door de versoepeling van de mobiliteitsbeperkingen → De woon-werkverplaatsingen werden langer

INLEIDING

Ruimtelijke kloof tussen de morfologische agglomeratie en haar functionele ruimte/invloedsfeer

CPDT

01

DE STEDELIJKE VERSPREIDING IN KAART GEBRACHT

STADSGEWESTEN & “AIRES URBAINES”

Twee manieren om de uitbreiding van de agglomeratie te meten

Functioneel gezien overschrijdt de stad haar morfologische grenzen

Nu de mobiliteitsbeperkingen worden versoepeld, oefenen stedelijke agglomeraties een aantrekkingskracht uit op hun omgeving :

- › Voor het werk (pendelbewegingen)
- › Voor aankopen
- › Voor het basisonderwijs, secundair en hogere onderwijs
- › ...

STADSGEWESTEN & “AIRES URBAINES”

Twee manieren om de uitbreiding van de agglomeratie te meten

Het stedelijk weefsel afstemmen op... het statistische systeem

Hoe kunnen invloedssferen worden gedefinieerd en gemeten, aangezien het hier niet om een statistisch begrip gaat?

Statistieken zijn vaak beschikbaar op het niveau van lokale bestuurlijke eenheden, binnen een bestuurlijk netwerkdat, die als „statistische bouwsteen“ worden gebruikt om de verzameling samen te stellen.

12	9	17	2	51	14	11	32				
22	51	18	22	5	25	...					
...											

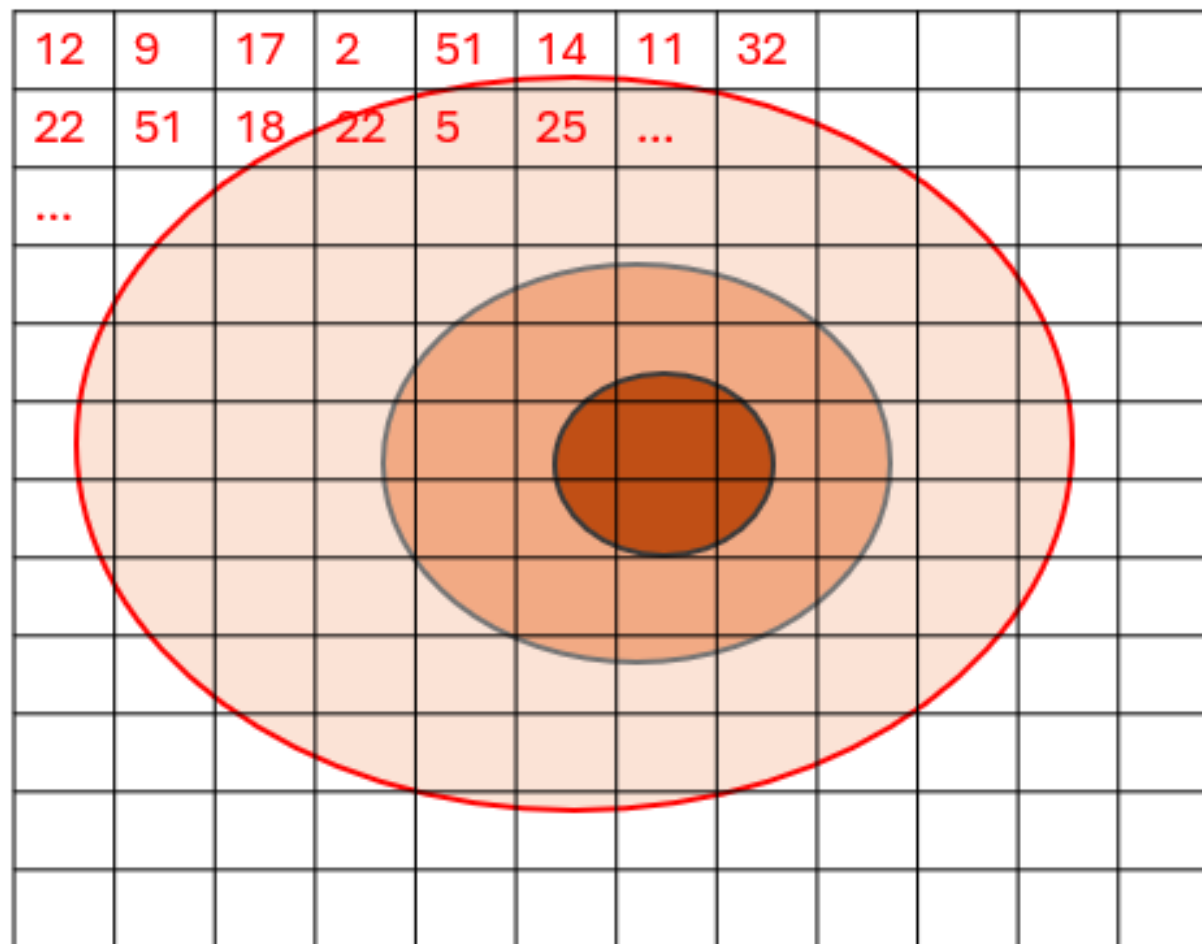
STADSGEWESTEN & “AIRES URBAINES”

Twee manieren om de uitbreiding van de agglomeratie te meten

Het stedelijk weefsel afstemmen op... het statistische systeem

Hoe kan worden vastgesteld dat een bepaalde lokale eenheid (gemeente) tot een bepaalde component behoort?

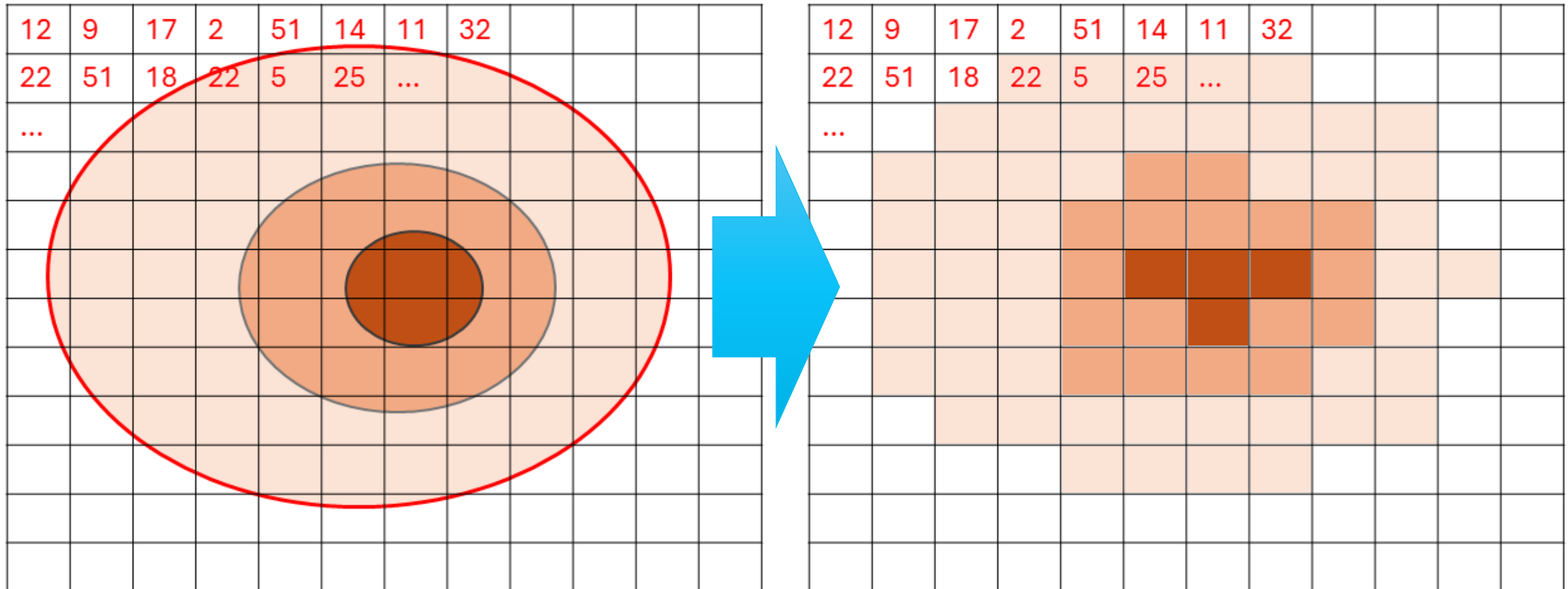
→ Gebruik van drempelwaarden en criteria op basis van deze lokale statistische gegevens.

STADSGEWESTEN & “AIRES URBAINES”

Twee manieren om de uitbreiding van de agglomeratie te meten

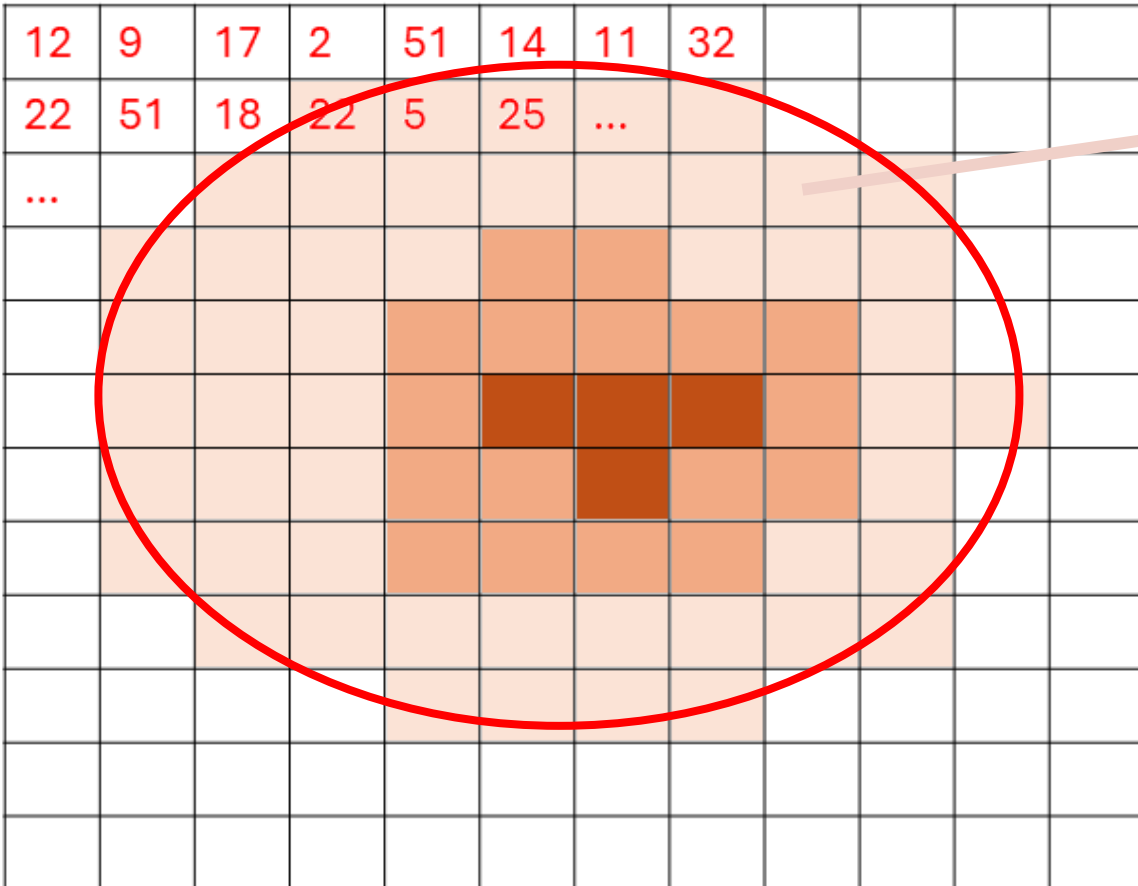
Het stedelijk weefsel afstemmen op... het statistische systeem

STADSGEWESTEN & “AIRES URBAINES”

Twee manieren om de uitbreiding van de agglomeratie te meten

Het stedelijk weefsel afstemmen op... het statistische systeem

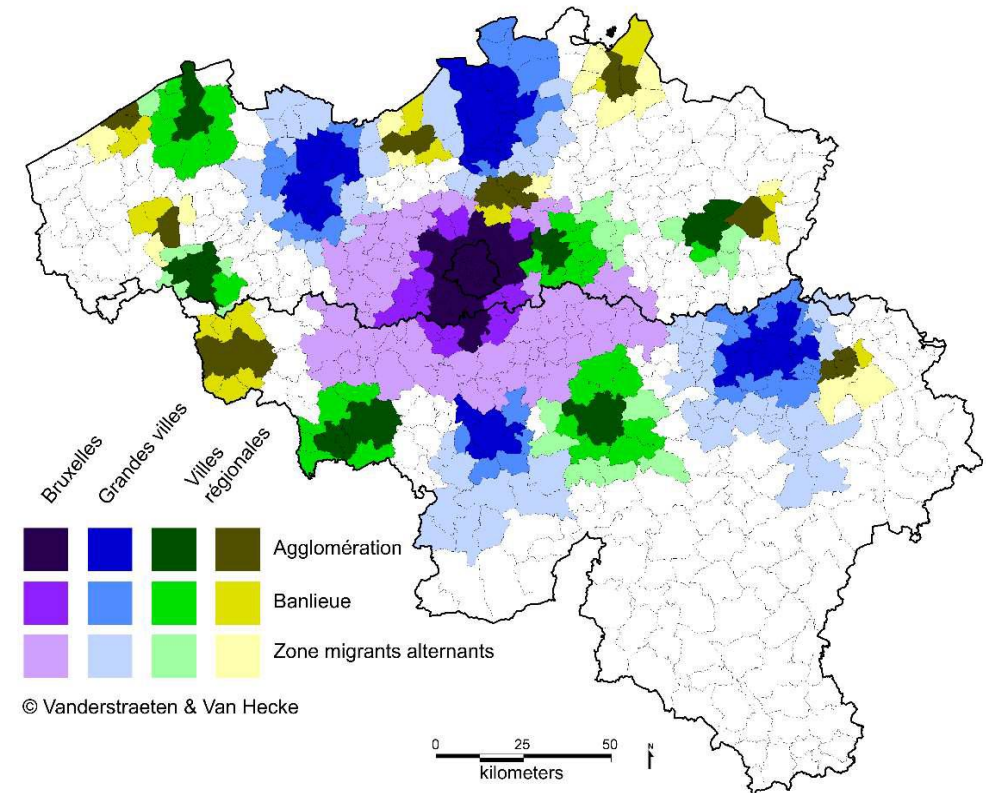
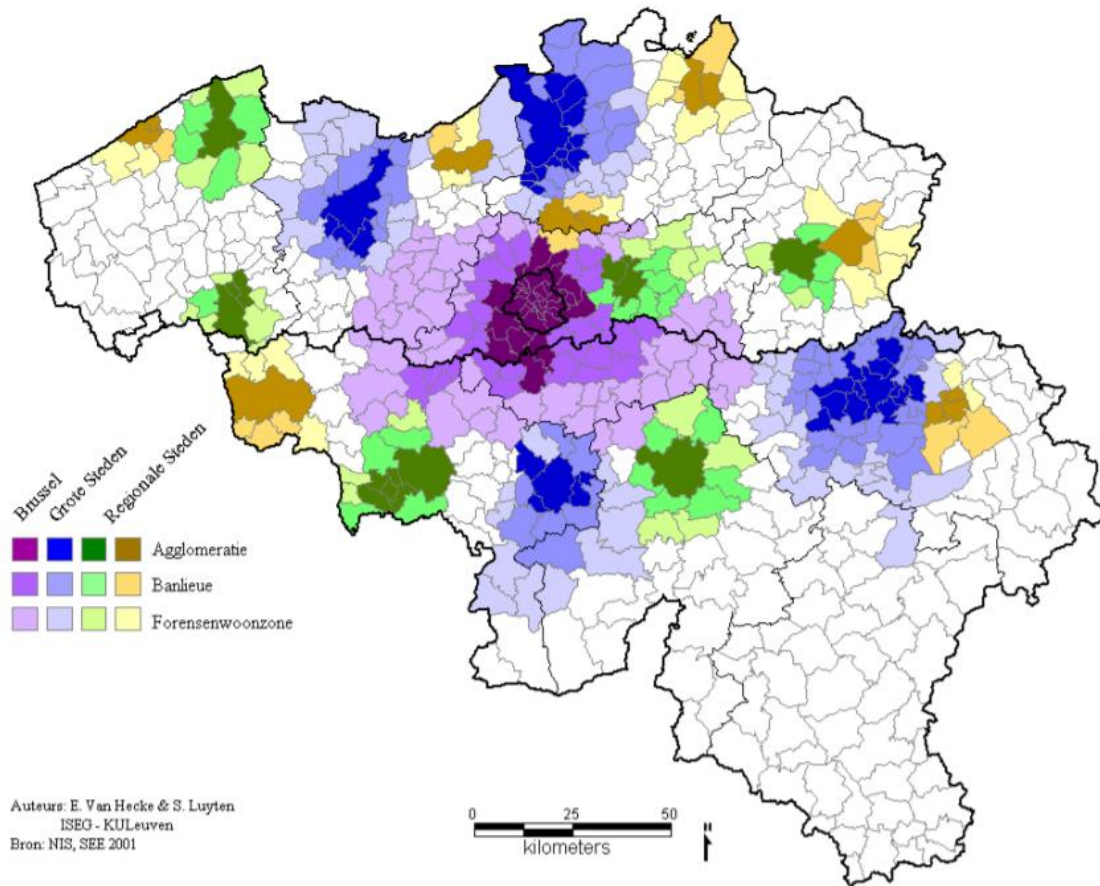

Wat gebeurt er in de groep gemeenten die in een lichte kleur is weergegeven?

Wat is er in de hele stad aan de hand?

Hoe ontwikkelen de verschillende steden zich binnen de stedelijke hiërarchie van een land of een regio? ...

STADSGEWESTEN 2001 & 2011-2017

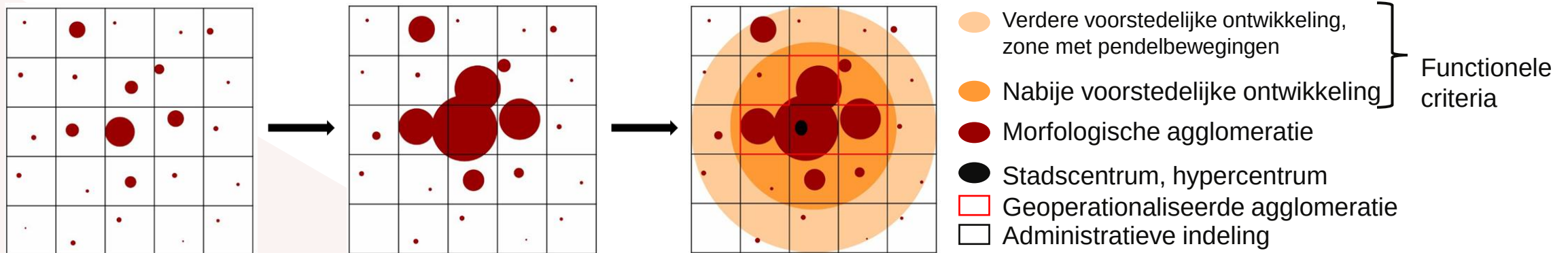
STADSGEWESTEN & “AIRES URBAINES”

Twee manieren om de uitbreiding van de agglomeratie te meten

Functioneel gezien overschrijdt de stad haar morfologische grenzen

→ De ruimtelijke uitbreiding van steden kent twee dimensies :

- › Een morfologische dimensie, dit is de fysieke uitbreiding van de bebouwing of de concentratie van bevolking en werkgelegenheid op een beperkte oppervlakte
- › Een functionele dimensie, dat wil zeggen de invloedssfeer waarin de stad haar aantrekkingskracht uitoefent. Deze invloedssfeer wordt doorgaans afgebakend op basis van pendelstatistieken.

Bron : bewerking van Breuer, 2025

02 STADSGEWESTEN

STADSGEWESTEN

Doelstellingen

Inhoudelijk

- › Een bekende traditie nieuw leven inblazen (een studie over Belgische steden die in de jaren 70 is gestart) ;
- › Het mogelijk maken om Belgische steden onderling te bestuderen (stedelijke hiërarchie) en binnen elke stad afzonderlijk (ruimtelijke verschillen)

Vanuit methodologisch oogpunt

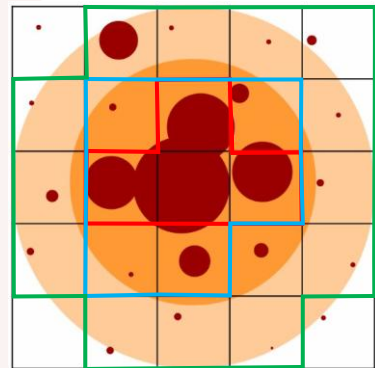
- › Een methode „moderniseren“ die doorgaans veel tijd en personeel vergt om uit te voeren...
- › Dankzij digitale ontwikkelingen (algoritmen, GIS...) kan het proces worden geautomatiseerd en versneld, terwijl er minder behoefte is aan interpretaties ;
- › Zo vaak mogelijk gebruik maken van openbaar beschikbare gegevens en openbare statistieken.

STADSGEWESTEN

Concepten en definities

→ De ruimtelijke uitbreiding van steden kent twee dimensies:

- 1. Een morfologische dimensie = **morfologische agglomeratie** → operationalisering (afstemming op het gemeentelijk netwerk) → **geoperationaliseerde agglomeratie**
- 2. Een functionele dimensie:
 - **Banlieue**: multifactoriële benadering – sociaal-economische indicatoren
 - **Forensenwoonzone**: op basis van pendelstatistieken.

○ Verdere voorstedelijke ontwikkeling, zone met pendelbewegingen

○ Nabije voorstedelijke ontwikkeling

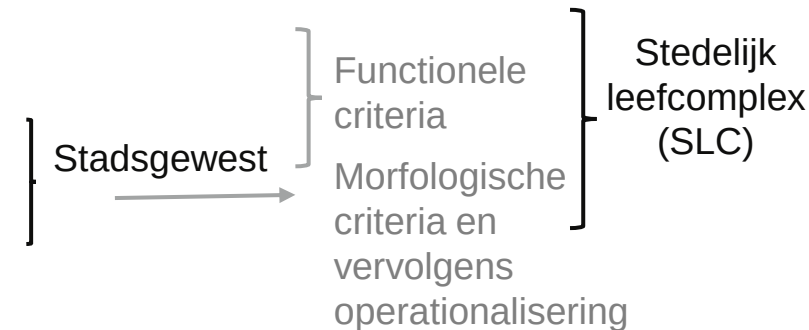
● Morfologische agglomeratie

□ Administratieve indeling

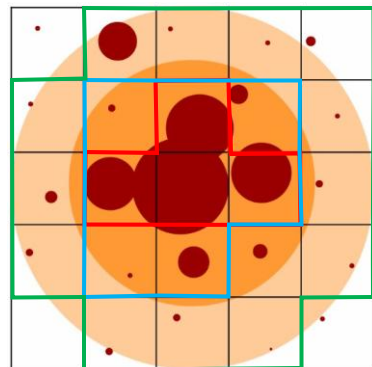
□ Forensenwoonzone (FWZ)

□ Banlieue

□ Geoperationaliseerde agglomeratie

Bron : bewerking van Breuer, 2025

Verdere voorstedelijke ontwikkeling, zone met pendelbewegingen

Nabije voorstedelijke ontwikkeling

Morfologische agglomeratie = ARBP

Administratieve indeling

Forensenwoonzone (FWZ)

Banlieue

Geoperationaliseerde agglomeratie en groot stedelijk centrum (GSC)

Stadsgewest

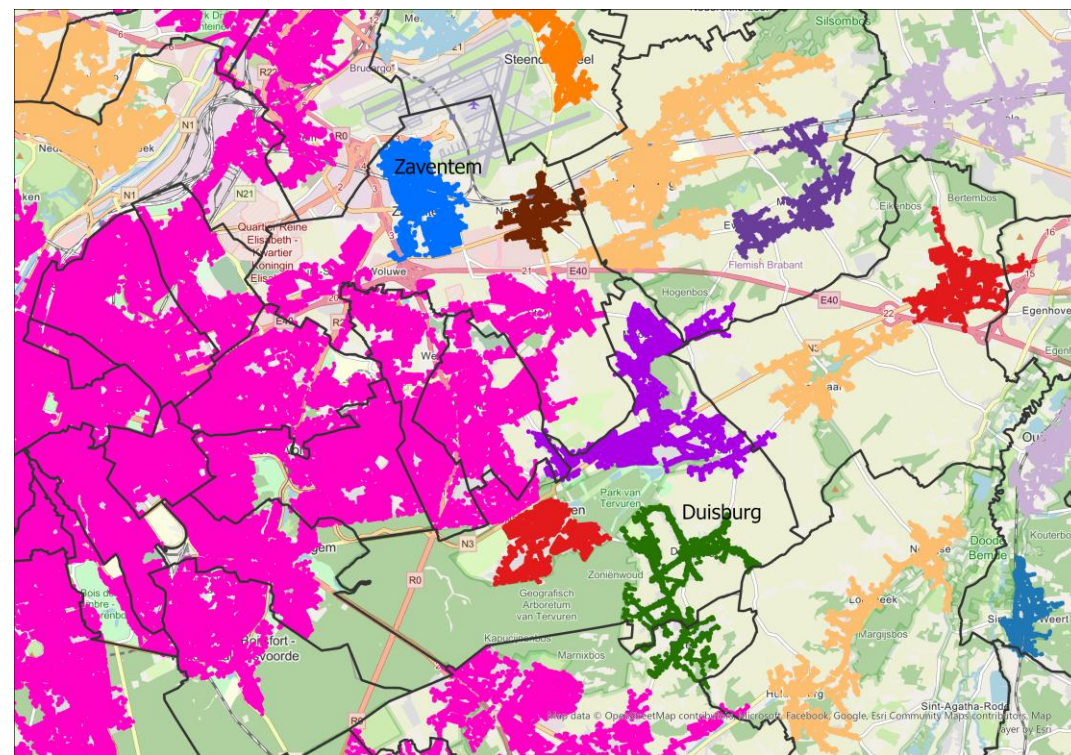
Functionele criteria

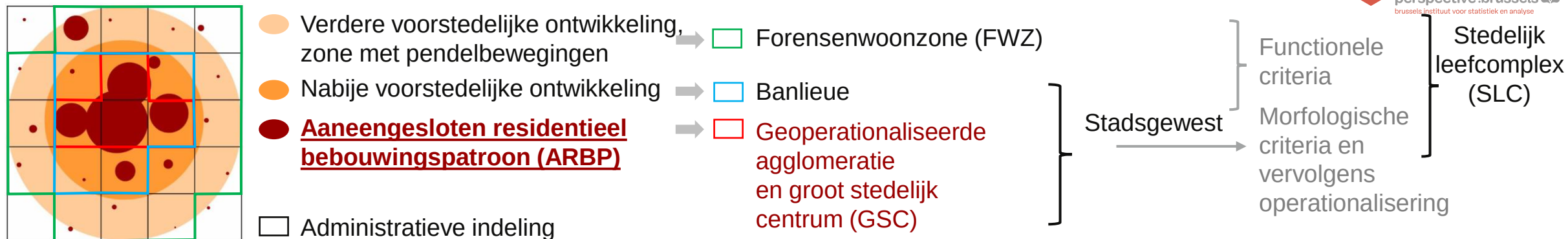
Morfologische criteria en vervolgens operationalisering

Stedelijk leefcomplex (SLC)

Morfologische → geoperationaliseerde agglomeraties → GSC

- Aaneengesloten residentiële bebouwingspatronen (ARBP)** met een afstand van 80m tussen twee residentiële bebouwingszones ;
 - ARBP's te selecteren en een ondergrens voor het aantal inwoners van een agglomeratie in te stellen (2.000) ;
 - Operationalisering** van de agglomeraties gekoppeld aan de indeling van de gemeenten
 - Met regels die gebaseerd zijn op een minimumaantal inwoners en een minimumpercentage van de bevolking van elke gemeente in een ARBP dat (gedeeltelijk) diezelfde gemeente bestrijkt.
- **Geoperationaliseerde agglomeratie**

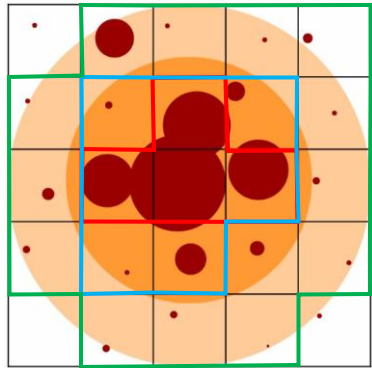

Aaneengesloten residentiële bebouwingspatronen (ARBP's) te selecteren en een ondergrens voor het aantal inwoners van een agglomeratie in te stellen

$$Pop_B = \frac{Surface_B * Pop_{secteur}}{Surface_A + Surface_B + Surface_C}$$

In eerste instantie worden alleen ARBP's met meer dan 2.000 inwoners meegenomen in onze verdere analyse

Verdere voorstedelijke ontwikkeling zone met pendelbewegingen

Nabije voorstedelijke ontwikkeling

Aaneengesloten residentieel bebouwingspatroon (ARBP)

Administratieve indeling

Forensenwoonzone (FWZ)

Banlieue

Geoperationaliseerde agglomeratie en groot stedelijk centrum (GSC)

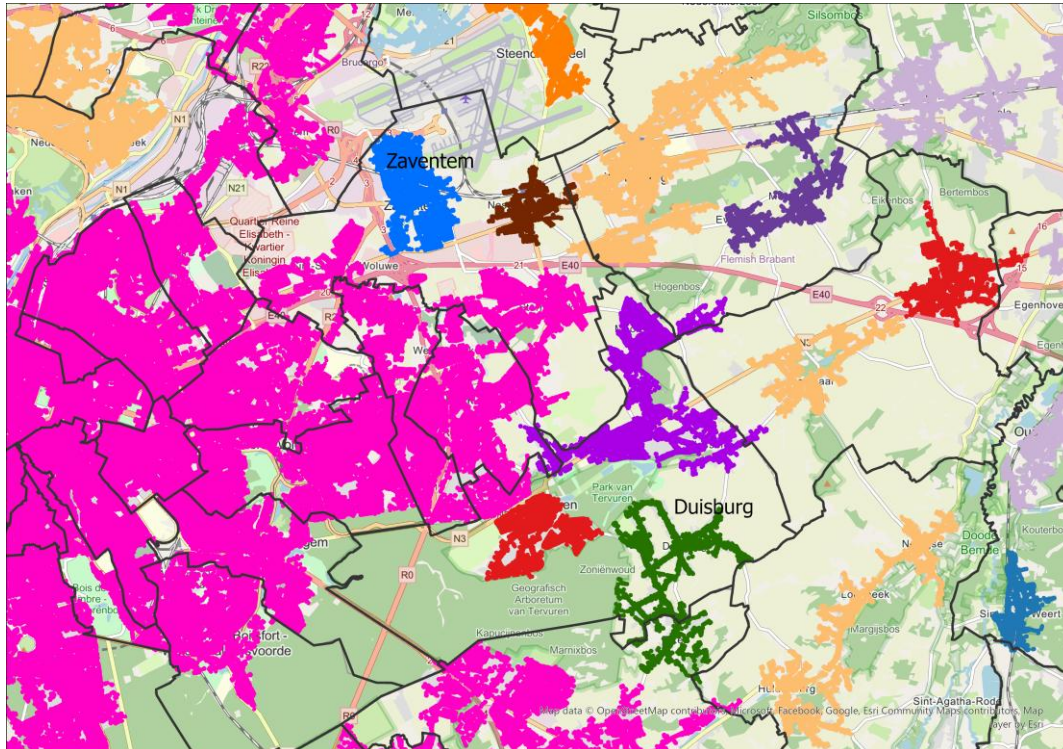
Stadsgewest

Functionele criteria

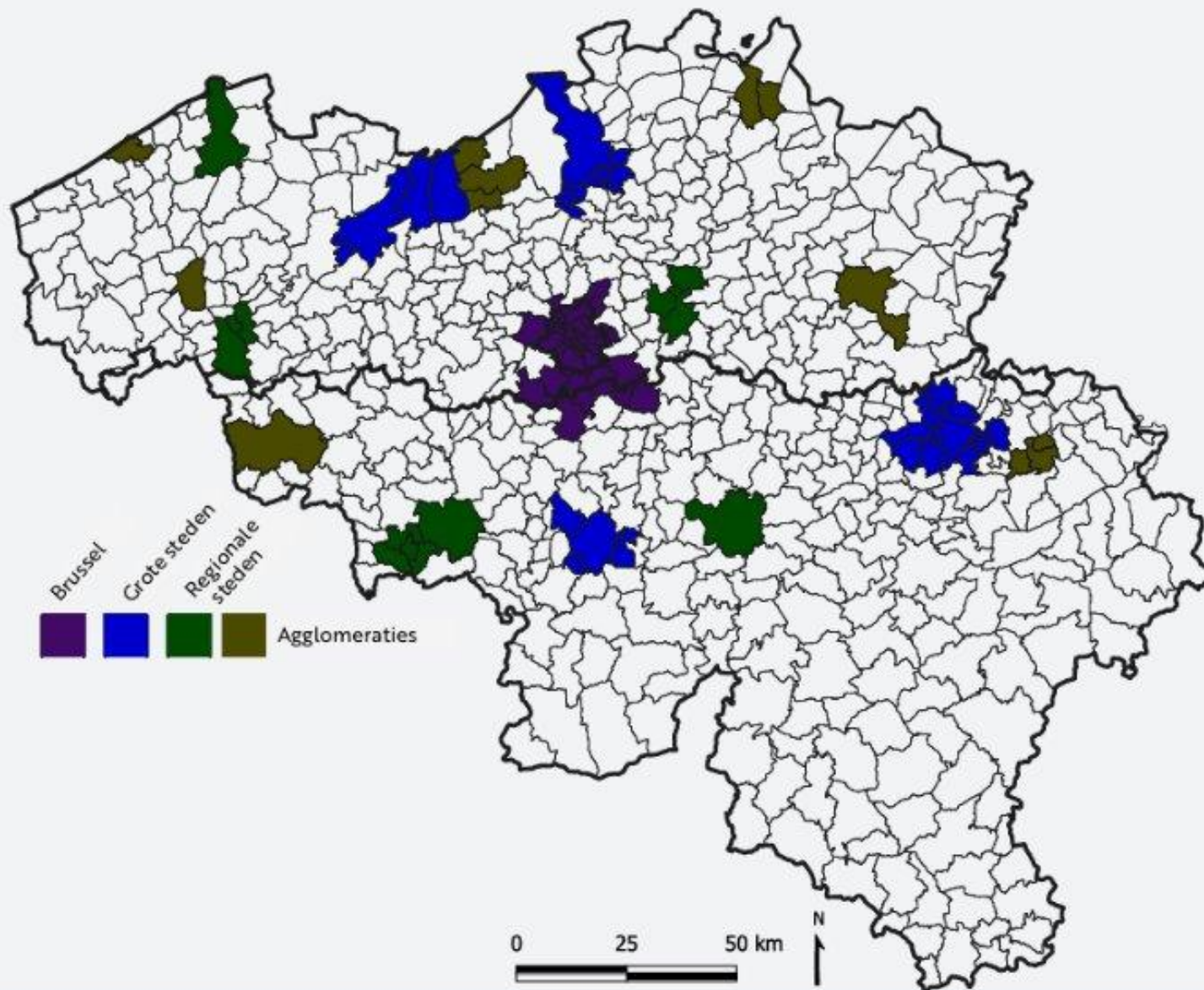
Morfologische criteria en vervolgens operationalisering

Stedelijk leefcomplex (SLC)

Operationalisering van de agglomeraties gekoppeld aan de indeling van de gemeenten

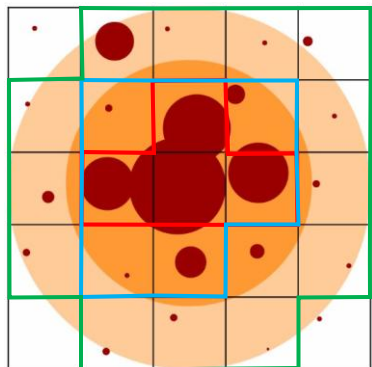
1. Toepassing van een reeks besluitvormingsregels
2. Voor het vervolg van onze analyse worden alleen de geoperationaliseerde agglomeraties met meer dan 20.000 arbeidsplaatsen in aanmerking genomen, die hierna worden aangeduid als grote stedelijke centra (GSC's)

Morfologische →
geoperationaliseerde
agglomeraties →
GSC

4. Groot stedelijk centrum (GSC)

= geoperationaliseerde
agglomeratie > 20 000
arbeidsplaatsen
= kandidaten om
stadsgewesten te vormen
(indien er een banlieue is)

○ Verdere voorstedelijke ontwikkeling, zone met pendelbewegingen

○ Nabije voorstedelijke ontwikkeling

● Aaneengesloten residentieel bebouwingspatroon (ARBP)

□ Administratieve indeling

□ Forensenwoonzone (FWZ)

□ **Banlieue**

□ Geoperationaliseerde agglomeratie en groot stedelijk centrum (GSC)

Stadsgewest

Functionele criteria

Morfologische criteria en vervolgens operationalisering

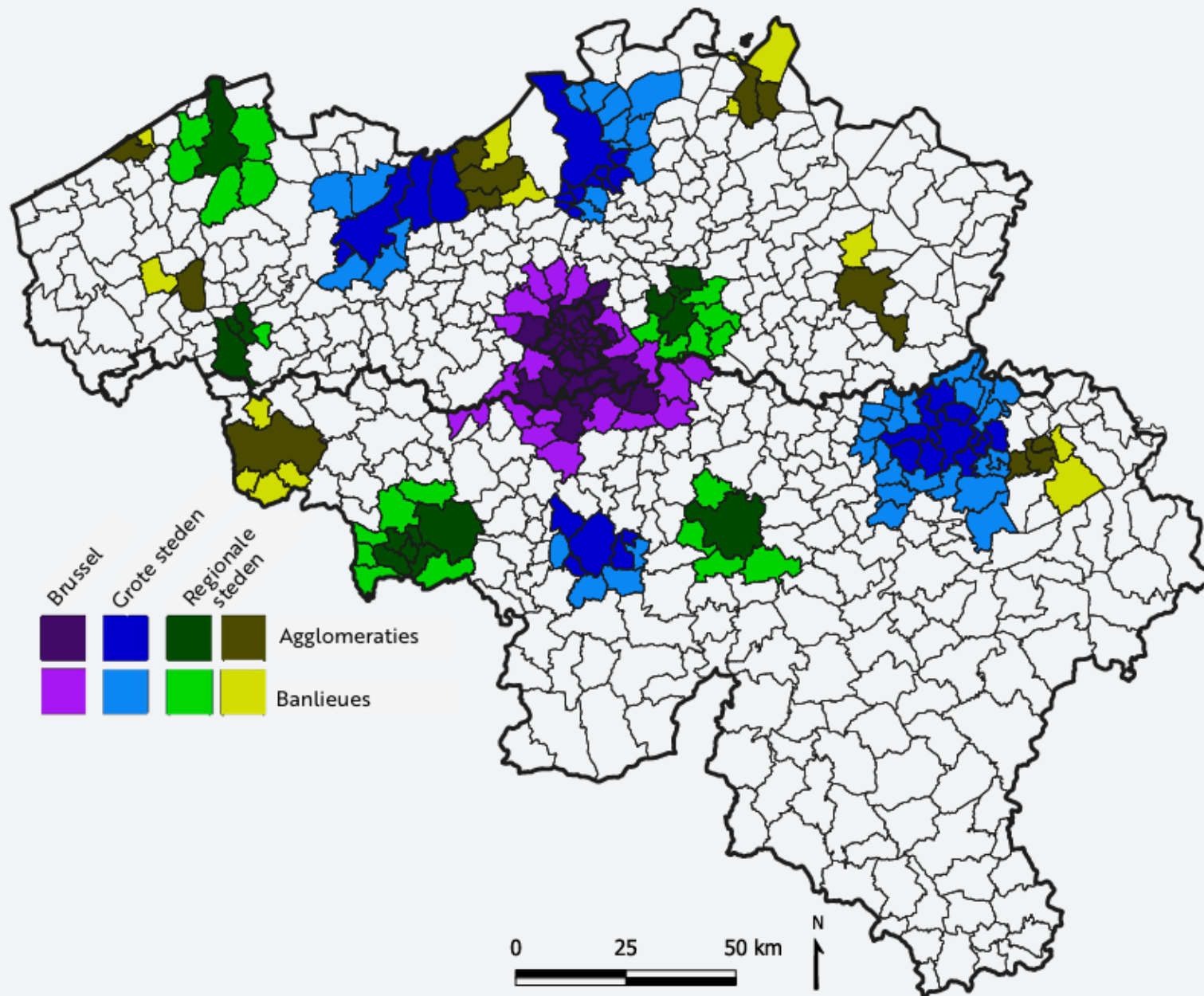
Stedelijk leefcomplex (SLC)

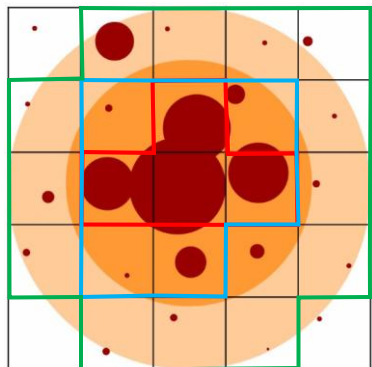
Afbakening van de banlieue aan de hand van functionele criteria

Die interacties nemen verschillende vormen aan:

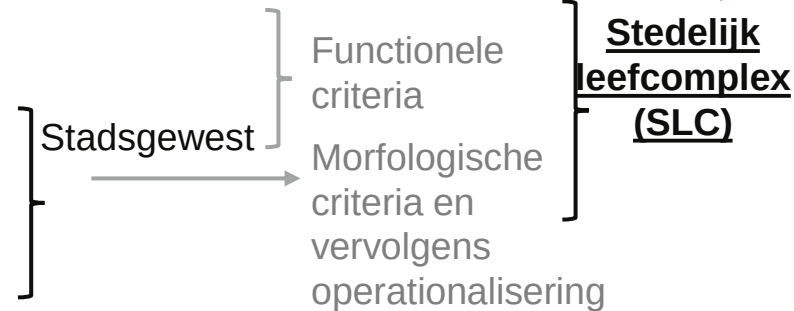
- Woon-werkverplaatsingen
- Woon-schoolverplaatsingen
- Woonmigratiebewegingen
- Grote vraag van huishoudens om zich daar te vestigen (en dus naar woningen)

De afbakening van de banlieues gebeurt op basis van een multicriteria-analyse: een gemeente wordt tot de banlieue van een agglomeratie gerekend wanneer ze aan een bepaald aantal (gewogen) criteria voldoet.

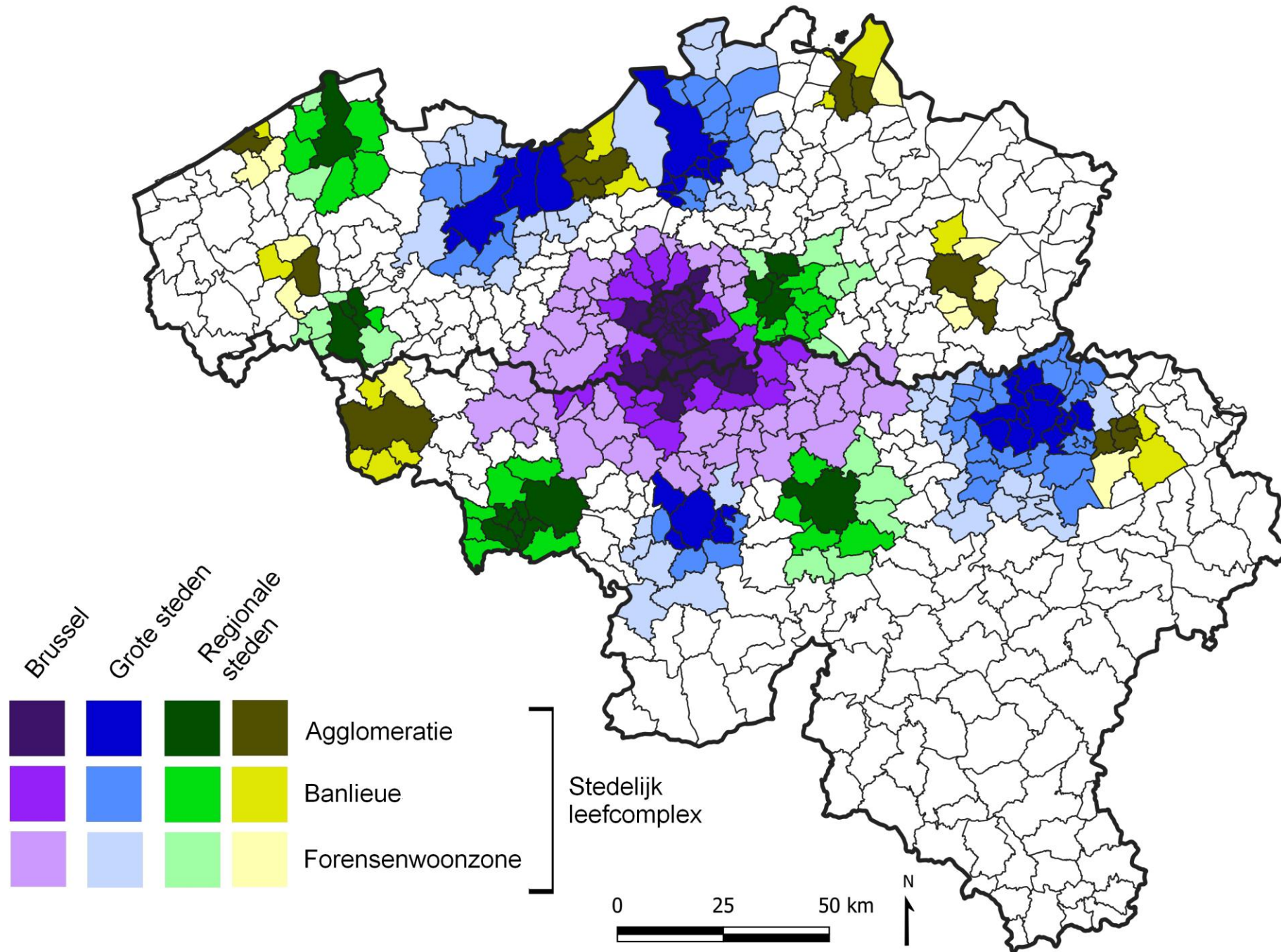

- Verdere voorstedelijke ontwikkeling, zone met pendelbewegingen → **Forensenwoonzone (FWZ)**
- Nabije voorstedelijke ontwikkeling → Banlieue
- Aaneengesloten residentieel bebouwingspatroon (ARBP) → Geoperationaliseerde agglomeratie en groot stedelijk centrum (GSC)
- Administratieve indeling

Forensenwoonzone (FWZ) : de verder gelegen rand

Een gemeente behoort tot de FWZ van een stadsgewest als meer dan 20% van de werkende bevolking in het GSC werkt

STADSGEWESTEN – STEDELIJKE LEEFCOMPLEXEN

Wat ze ons leren over steden, hoe ze functioneren en de verschillen daartussen

Steden met elkaar vergelijken (stedelijke hiërarchie)

Vanuit demografisch perspectief

Grootste stedelijke leefcomplexen

1. Brussel (2,9 miljoen inwoners op 1 januari 2025)
2. Antwerpen (1,2 miljoen)
3. Liège (700 000) en Gent (800.000)
4. Charleroi (430.000)

Ontwikkelingen (2001 – 2025)

1. Brussel (+ 0,89 %)
2. Turnhout (+ 0,80 %)
3. Antwerpen en Leuven (+ 0,67 %)
- ...
- Tournai (+ 0,16 %)
- Charleroi (+ 0,15 %)

Twee opmerkingen:

- Een grote stad betekent niet *per se* een sterke groei
- Over het algemeen groeien de Vlaamse SLC sneller dan de Waalse

STADSGEWESTEN – STEDELIJKE LEEFCOMPLEXEN

Wat ze ons leren over steden, hoe ze functioneren en de verschillen daartussen

Steden met elkaar vergelijken (stedelijke hiërarchie)

Vanuit werkgelegenheidsperspectief

Grootste stedelijke leefcomplexen

1. Brussel (1,3 miljoen wgl in 2023)
2. Antwerpen (541.000)
3. Gent (313.000)
4. Luik (282.000)

Ontwikkelingen (2015 – 2023)

1. Gent (+ 1,9 %)
 2. Turnhout (+ 1,5 %)
 3. Roeselare (+ 1,4 %)
 4. Namen (+ 1,3 %)
- ...
- Brugge (+ 0,7 %)
- Verviers (+ 0,5 %)

Twee opmerkingen :

- Een grote stad betekent niet per se een sterke groei
- Over het algemeen groeien de Vlaamse SLC sneller dan de Waalse, MAAR grote verschillen binnen elk gewest

STADSGEWESTEN – STEDELIJKE LEEFCOMPLEXEN

Wat ze ons leren over steden, hoe ze functioneren en de verschillen daartussen

Hun interne dynamieken bestuderen en deze in een ruimtelijk kader plaatsen

- › Het is mogelijk om de ontwikkelingen op het gebied van bevolking en werkgelegenheid in de verschillende delen (agglomeratie (GSC), banlieue, FWZ) in cijfers uit te drukken
- › en concentratie- of decentralisatietrends aan het licht te brengen

Een paar voorbeelden (werkgeleg.)

- › Verschillen binnen SLC van Brussel
 - en ook delen W >< VL
- › Gent en Leuven: concentratietrends
- › Waalse steden: (sterke) decentralisatie

TABEL 10 : Gemiddelde jaarlijkse groei van de werkgelegenheid (2015-2023) per component en per administratief gewest binnen het Brusselse SLC.

Brussels SLC	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Deel in Vlaanderen	Deel in Wallonië	Totaal
GSC	0,70 %	1,81 %	0,72 %	0,86 %
Banlieue	-	1,94 %	1,64 %	1,82 %
Forensenwoonzone	-	1,28 %	1,55 %	1,40 %
SLC	0,70 %	1,68 %	1,32 %	1,07 %

- › In veel SLC groeit de werkgelegenheid, over het algemeen, sterker in de buitenwijken van agglomeraties !

STADSGEWESTEN – STEDELIJKE LEEFCOMPLEXEN

Wat ze ons leren over steden, hoe ze functioneren en de verschillen daartussen

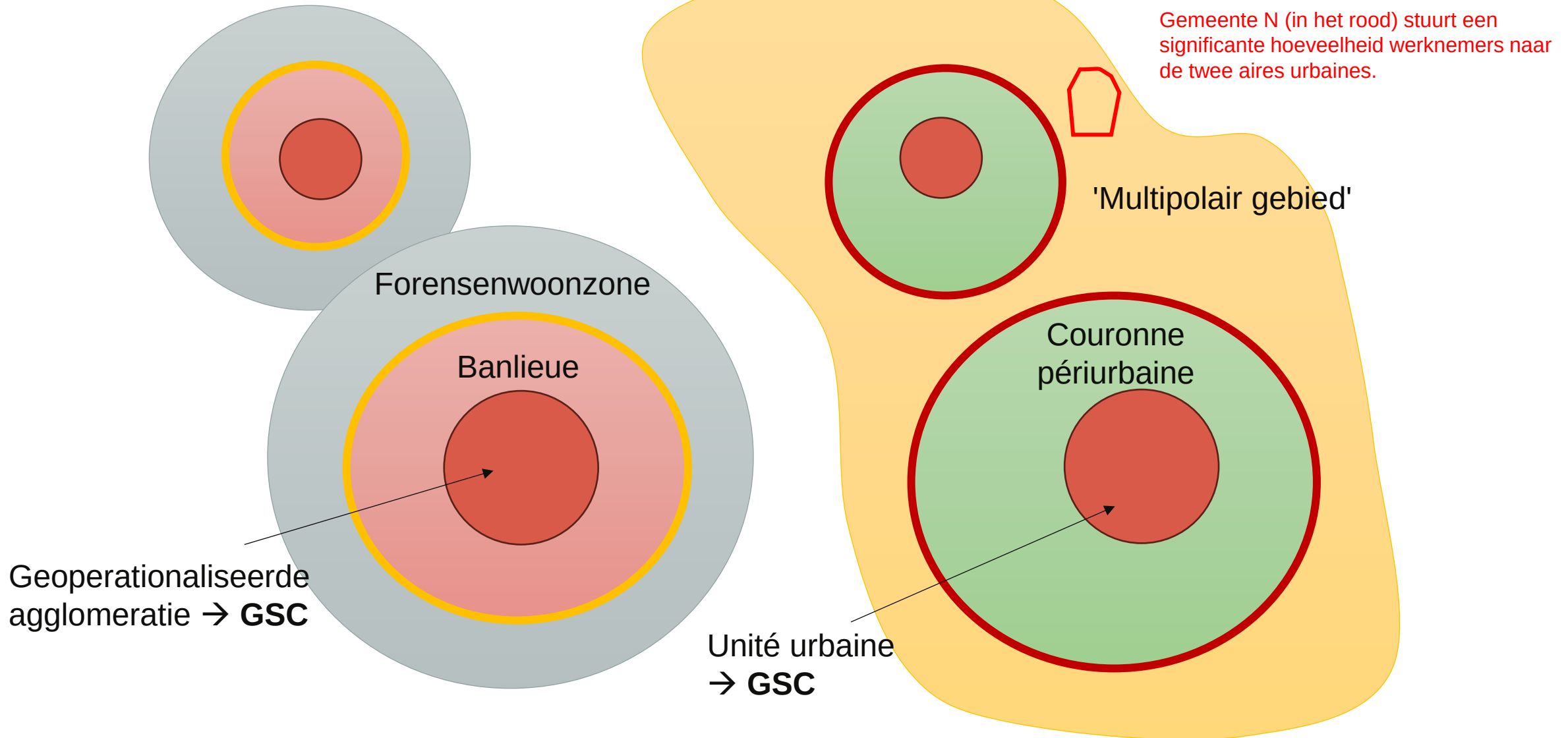
Het afbakenen van samenhangende gebieden voor het beleid inzake ruimtelijke ontwikkeling en mobiliteit

- De uitgestrekte randgebieden, vooral rond Brussel, bevestigen de realiteit van een groot deel van de inwoners van de FWZ's, die lange woon-werkverplaatsingen maken ;
- Dat heeft vanzelfsprekend concrete gevolgen voor de mobiliteit: de inwoners van die gemeenten maken meer gebruik van de auto ;
- Het mobiliteitsbeleid moet daarom op schaal van het volledige grondgebied aangepakt worden: voor de steden én multipolaire gebieden.

03 AIRES URBAINES

STADSGEWESTEN

AIRES URBAINES

“AIRES URBAINES”

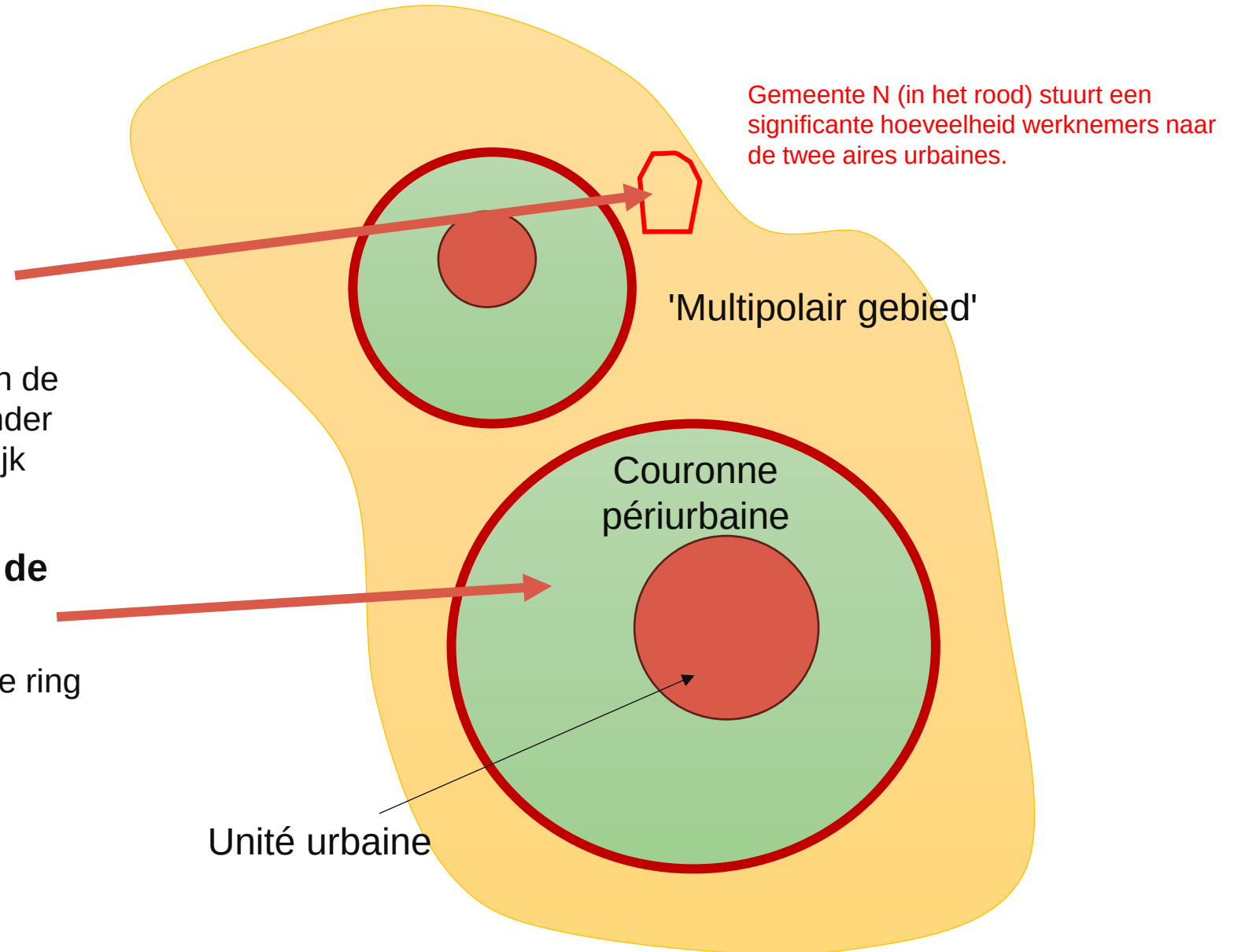
Twee voordelen

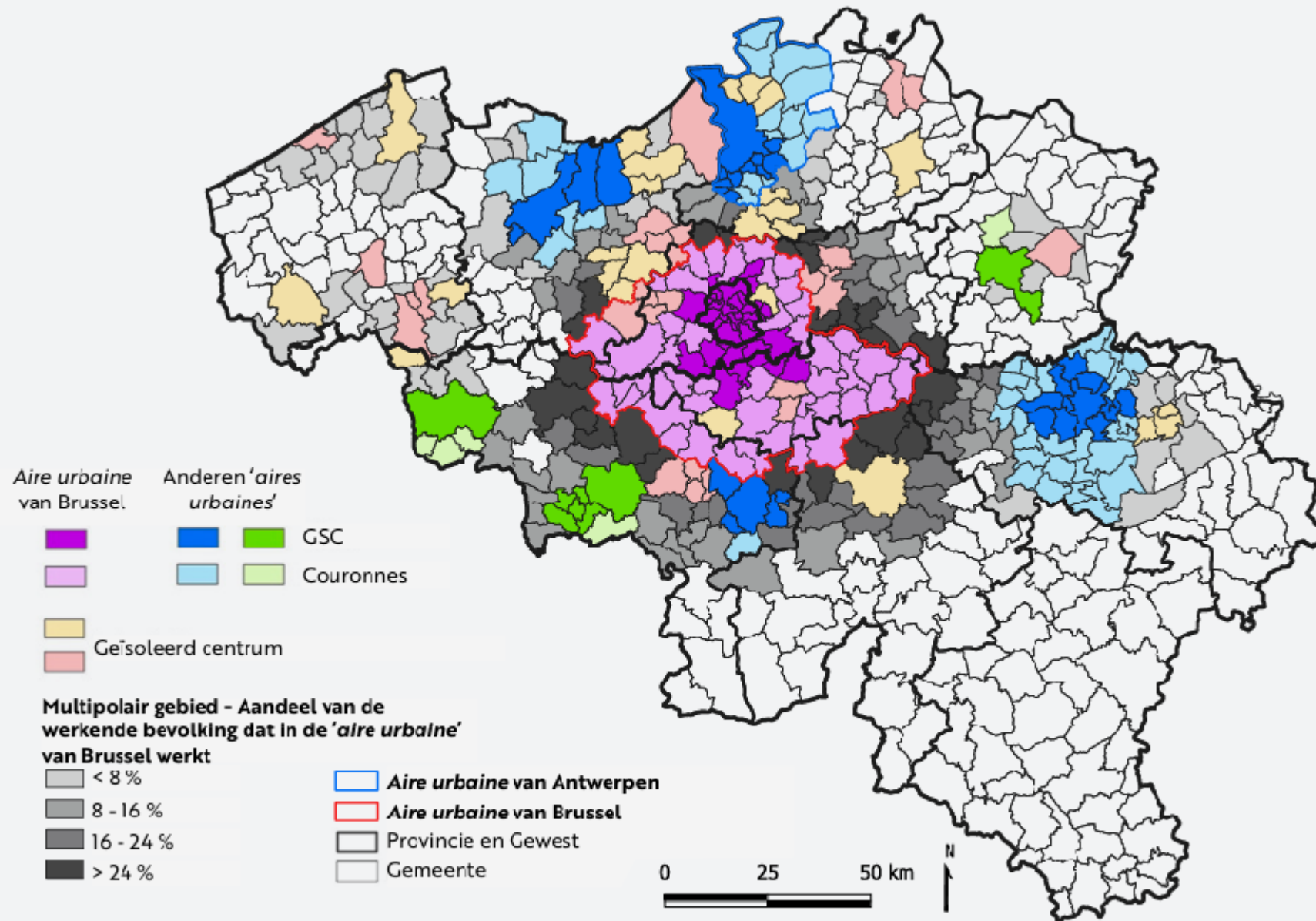
1) benadrukt de multipolarisatie op interstedelijke schaal

- Mogelijkheid om aan te tonen dat er, buiten de stedelijke gebieden, gemeenten zijn die onder de invloedssfeer van meer dan één stedelijk gebied vallen.

2) iteratief proces voor de aanleg van de “couronne périurbaine”

- een gemeente behoort tot de voorstedelijke ring als ten minste 40 % van haar werkende bevolking naar de “unité urbaine” of een gemeente trekt die eerder door haar werd aangetrokken

04

BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

SAMENVATTING EN BELANGRIJKSTE CONCLUSIES

› In verband met de methodologie

- een reproduceerbare, gemoderniseerde methode die sneller kan worden toegepast en minder vatbaar is voor interpretaties (ook al zijn die onvermijdelijk) ;

› In verband met de stedelijke hiërarchie in België

- Brussel: belangrijkste stad van België + uitbreiding voorbij de grenzen van het BHG ;
- Aanwezigheid van steden zonder eigen functionele rand, die min of meer geïntegreerd zijn in de functionele rand van Brussel (Aalst, Nivelles, LLN, Zaventem, Dendermonde, Mechelen & Ninove)

› In verband met de recente dynamiek van de Belgische steden

- Die stedelijke groei hangt niet rechtstreeks samen met de oorspronkelijke grootte van steden
- De combinatie van twee factoren: regionale dynamiek + het vermogen om groei te concentreren in de agglomeraties, eerder dan in de rand (of zelfs daarbuiten)

› In verband met de stedelijke ontwikkeling binnen het Brusselse SLC

- en met name de gevolgen voor het te voeren beleid op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling en mobiliteit.

WAARVOOR DIENT HET?

Wetenschappelijk gebruik

⑩ AANDEEL JONGEREN DAT DE SCHOOL VERLAAT ZONDER GETUIGSCHRIFT ONDER ALLE JONGEREN DIE DE SCHOOL VERLATEN, NAAR WOONPLAATS VAN DE JONGERE, IN 2024-2025

Woonplaats	Aandeel schoolverlatende jongeren zonder getuigschrift
GSC Brussel	16%
waarvan BHG	18%
GSC Antwerpen	16%
GSC Gent	13%
GSC Charleroi	22%
GSC Luik	19%

Bron: Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap, berekeningen BISA

‘Politiek’ gebruik

- › Brussel in geen eiland: er **zijn wisselwerkingen tussen de verschillende delen van de SLC**
 - Voorstedelijke ontwikkeling in Waalse deel van Brussel heeft gevolgen voor Brussel
- › **BHG is het centrum van een agglomeratie, een stadsgewest of een SLC** waarin de drie Belgische regio’s samenkomen
- › Regionale verschillen in aantrekkelijkheid: gevolgen voor de aantrekkelijkheid van Brussel

bisa
perspective.brussels
brussels instituut voor statistiek en analyse